

زندگینامه، آثار و اندیشه های دکتر مهدی شهیدی

«بزرگ بود،

و از اهالی امروز بود،

و لحن آب و زمین را چه خوب می فهمید...

ولی نشد،

که روبروی وضوح کبوتران بنشیند،

و رفت تا لب هیچ،

و ما برای خوردن یک سیب، چقدر تنها ماندیم.»^۱

۱۵ سال از درگذشت نابهنگام دکتر مهدی شهیدی مجتهد و حقوقدان برجسته ایرانی و نویسنده کتب دانشگاهی در رشته حقوق مدنی و استاد ممتاز رشته حقوق داخلی و بین المللی و استاد بزرگ حقوق و یکی از مصادیق مسلم تلفیق دانش و فن حقوق یادی کنیم و خاطرش را گرامی داریم.

وی در ۱۷ خرداد سال ۱۳۱۳ در یک خانواده فرهنگی و علمی در شهر قزوین زاده شد و پدرش را در سنین کودکی از دست داد. به مناسبت واقعه کشته شدن جدش، حاج ملا محمد تقی برغانی، که از علمای قزوین بود و در محراب مسجد کشته شد و شهید ثالث نام گرفت، نام خانوادگی اش شهیدی بود. پدرش از دانشگاه تهران لیسانس زبان فرانسه گرفته و رئیس فرهنگ نهاد بود.

ایشان در شرح زندگی خود می فرماید: «به طور خلاصه اینجانب مهدی شهیدی، استاد دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی (ملی سابق) [در سال ۱۳۱۳ خورشیدی] در یک خانواده فرهنگی و علمی [آل برغانی] در شهر قزوین زاده شدم و پدرم را در

۱. سهراب سپهری، هشت کتاب.

سنین کودکی از دست دادم. پس از دوره ابتدایی و متوسطه به اخذ دیپلم ریاضی و مدارک دانشگاهی به موازات مطالعات در ادبیات عرب، منطق، فلسفه، فقه، اصول و سایر علوم مربوط و اخذ گواهی اجتهاد نایل آمدم. پس از موفقیت در مسابقه ورودی دانشگاه در رشته های مختلف ریاضی، ادبی، طبیعی مانند علوم ریاضی، پزشکی، حقوق و اقتصاد، رشته حقوق دانشکده حقوق دانشگاه تهران را برگزیدم.

پس از گذراندن دوره های لیسانس و فوق لیسانس حقوق خصوصی با درجه ممتاز و با گذراندن دوره کارآموزی، پروانه وکالت دادگستری را به دست آوردم. سپس به کشور فرانسه عزیمت کردم و ظرف مدت کوتاهی که تا آن زمان سابقه ای برای آن معلوم نشده، دوره D.E.S را در حقوق خصوصی و D.E.S در علوم کیفری را طی کردم و دکترای علوم دولتی (Etat) را در حقوق خصوصی اخذ کردم و رساله دیگری برای دکترای علوم کیفری در پاریس ثبت کردم که پس از بازگشت به ایران به علت اشتغال زیاد مجال گذراندن رساله این رشته را نیافتم.

پس از بازگشت از فرانسه به عضویت هیئت علمی دانشکده حقوق دانشگاه ملی ایران آن زمان با مرتبه استادیاری درآمد و به موازات تدریس، به طور محدود به کار وکالت دادگستری نیز پرداختم. در دعاوی بین المللی به عنوان صاحب نظر و یا وکیل مدافع شرکت کردم و سالها برای کانون وکلای دادگستری مرکز در اختیار و کمیته استفتائات فعالیت کردم.

ساعات تدریس من زیاد بود و در شروع فعالیت آموزشی و برای سه نیمسال تحصیلی پنجاه ساعت در هفته در دانشکده های حقوق و نیز علوم سیاسی و اقتصادی و مؤسسات دیگر تدریس کردم. تاکنون استاد راهنمای بیش از یکصد و بیست پایان نامه کارشناسی ارشد و دکتری بوده ام. کتاب هایی چون، تشکیل قراردادهای و تعهدات، اصول قراردادهای و تعهدات، آثار قراردادهای و تعهدات، سقوط تعهدات و ارث از اینجانب منتشر شده است.»

استاد نمونه دانشگاه های کشور در سال ۱۳۸۰ و استاد نمونه دانشگاه شهید بهشتی در سال ۱۳۷۲ از افتخارات علمی اوست. کتب حقوق مدنی ۳ (تعهدات)؛ حقوق مدنی ۶ (عقود معین ۱)؛ ارث؛ اندیشه های حقوقی (مجموعه مقالات)؛ دوره تعهدات جلد اول؛ تشکیل قراردادهای و تعهدات؛ جلد دوم؛ اصول قراردادهای و تعهدات؛ جلد سوم؛ آثار قراردادهای و تعهدات؛ جلد چهارم؛ شروط ضمن عقد و جلد پنجم؛ سقوط تعهدات از آثار ارزشمند علمی این استاد است.

دکتر مهدی شهیدی مدت بیست و سه سال در برگزاری امتحان های اختبار کانون

وکلای دادگستری مرکز و کمیسیون استفتائات، با این کانون همکاری داشته‌است. مرحوم دکتر مهدی شهیدی در ۲۲ بهمن سال ۱۳۸۳ بعد از یک بیماری درگذشت و پیکر او در قطعه ۸۰ بهشت زهرای تهران به خاک سپرده شد.

در بیان سبک علمی و روش تحقیق استاد باید گفت: «در یک تقسیم بندی کلی می توان منطق حاکم بر استدلال حقوقی را به دو گونه منطق کشفی یا نظری و منطق خطابی یا اقناعی تقسیم نمود. در منطق کشفی و نظری، آنچه موضوعیت دارد قانون و اراده قانونگذار است و مفسر وظیفه ای جز تشخیص مراد مقنن ندارد و استدلال نیز ابزاری برای رسیدن به این هدف است. در مقابل در منطق خطابی، مفسر دغدغه چپستی نتیجه را داشته و استدلال در این شیوه بیش از آنکه ابزاری برای کشف نتیجه باشد، ابزاری برای تثبیت و «توجیه» نتیجه ای است که دادرس یا حقوقدان پیشتر و قبل از استدلال، به اشراق و عرفان حقوقی بدان رسیده و آن را عادلانه و منصفانه می داند. هر چند هیچ حقوقدانی را نمی توان یافت که بهطور کامل در یکی از این دو قالب جای گیرد، اما با قاطعیت می توان گفت همان گونه که منطق خطابی وجهه غالب در شیوه مرحوم استاد کاتوزیان بحساب می آید، منطق نظری و کشفی نیز در آثار مرحوم استاد شهیدی، که سخت به قانونگرایی معتقد بود، حرف نخست را می زند. با وجود طیف گستردهای از حقوقدانان قانونگرا و معتقدان به موضوعیت قانون و اراده مقنن، اختصاصات مرحوم شهیدی در مقام استدلال و پایبندی ایشان به یک روش استدلالی خاص در تمامی آثار، از ایشان حقوقدانی صاحب سبک و دارای مکتب استدلالی خاص ساخته است. البته نشانه هایی از این شیوه را در آثار مولفان دیگر نیز کما بیش می توان دید؛ اما نقطه اوج این سبک بیگمان به مرحوم شهیدی اختصاص دارد. دیدگاه فکری و روش استدلالی ایشان یکی از مکاتب اصلی تفسیر و تحلیل در جامعه حقوقی ایران به حساب می آید».